

ATLAS LINGÜÍSTICO GALEGO

INSTITUTO DA LINGUA GALEGA

VOLUME VI

LÉXICO. TERRA, PLANTAS
E ÁRBORES

Fundación Barrié

Instituto da Lingua Galega

ATLAS LINGÜÍSTICO GALEGO

Volume VI
Léxico. Terra, plantas e árbores

Dirección

CONSTANTINO GARCÍA
ANTÓN SANTAMARINA

Investigación

ROSARIO ÁLVAREZ BLANCO
FRANCISCO FERNÁNDEZ REI
MANUEL GONZÁLEZ GONZÁLEZ

Coordinación

FRANCISCO FERNÁNDEZ REI

Redacción

Francisco Fernández Rei, Raquel Alonso Parada, Irene Bravo Pérez,
Ana García García, Carme Hermida Gulías, Rosa Mouzo Villar,
Noa Pérez González, Xacinta Varela Martínez e Mª Luísa Vázquez Freire

2015

Fundación Barrié

Universidade de Santiago de Compostela

Escala:

Imprime
Tórculo

© Fundación Barrié, 2015

© Universidade de Santiago de Compostela, 2015

Dep. legal: C 2071-2015

ISBN: 978-84-9752-100-0 (Fundación Barrié)

ISBN: 978-84-16533-12-1 (Universidade de Santiago de Compostela)

ISBN: 84-85728-91-2 (Obra completa)

Esta obra, *Atlas Lingüístico Galego. Volume VI. Léxico. Terra, plantas e árbores*, é froito dun convenio de colaboración entre a Secretaría Xeral de Política Lingüística da Xunta de Galicia e o Instituto da Lingua Galega da Universidade de Santiago de Compostela, coa colaboración da Fundación Barrié. A Xunta de Galicia leva anos financiando as bolsas e os contratos das persoas que participan na preparación e ordenación dos volumes do *Atlas Lingüístico Galego*, así como boa parte da infraestrutura da sección de Xeografía Lingüística do Instituto da Lingua Galega.

A elaboración, edición e impresión deste volume puideron desenvolverse tamén grazas a axudas da Consellería de Cultura, Educación e Ordenación Universitaria ao grupo de investigación Filoloxía e Lingüística Galega da USC (GRC2013-040) e á Rede de Lexicografía RELEX (R2014-042), cofinanciadas parcialmente polo FEDER.

O Instituto da Lingua Galega da Universidade de Santiago de Compostela quere agradecerlles a súa contribución ás seguintes institucións e persoas:

Á Xunta de Galicia polo financiamento dos recursos humanos do proxecto.

Á Fundación Barrié polo patrocinio para a realización do traballo de campo do *ALGa* e para a dotación de infraestrutura informática da sección de Xeografía Lingüística do ILG, así como polo financiamento da edición deste VI volume do *ALGa*.

Ao Servizo de Publicacións da Universidade de Santiago de Compostela polo seu labor como coeditor do *ALGa* a partir deste VI volume.

Ao Departamento de Geografía Lingüística do Consejo Superior de Investigaciones Científicas pola súa contribución económica para a realización das enquisas do *ALGa*.

A todos os informantes, pola afectuosa e paciente acollida prestada aos investigadores durante case dous anos. Sen a súa xenerosa axuda este atlas da lingua galega non podería ser hoxe unha realidade.

A Raquel Alonso Parada, Irene Bravo Pérez, Ana García García, Rosa Mouzo Villar, Noa Pérez González, Xacinta Varela Martínez e Mª Luísa Vázquez Freire, que levaron a cabo as distintas fases de informatización e elaboración do material que se presenta neste volume, así como ás distintas persoas que durante anos no seo do ILG contribuíron a que avansasen os diversos traballos preliminares do *ALGa*. A César Osorio e Xulio Sousa, que se ocuparon da configuración do sistema, da actualización dos programas e do desenvolvemento das distintas aplicacións informáticas.

Coa publicación do *ALGa*, o Instituto da Lingua Galega quere presentarlle ao mundo científico unha mostra do galego moderno, tradicionalmente ignorado e mal coñecido polos romanistas, e asemade contribuír á dignificación e normalización da lingua propia de Galicia e das comarcas estremeiras.

Santiago de Compostela, 2015

1. Introducción

No ano 1990 publicouse o volume I do *Atlas Lingüístico Galego* (*ALGa*), dedicado ao estudo da morfoloxía verbal; no ano 1995 viu a luz o volume II, que se ocupou da morfoloxía non verbal; e en 1999 o volume III, dedicado á fonética. No 2003 iniciouse a publicación do material léxico co volume IV, dedicado ao tempo atmosférico e cronolóxico; e no 2005 publicouse o volume V, o primeiro sobre o ser humano. O presente volume ocúpase do léxico da terra como espazo natural, das plantas e das árbores.

Como se indicou nos volumes precedentes, o *ALGa* pretende aprofundar no estudo das características propias do galego moderno, pero tamén trata de ofrecer unha visión da realidade que permita a comparación con outros dominios románicos e mesmo non románicos. Desde a súa orixe o proxecto do *ALGa* estivo conectado con outras empresas do campo da Xeografía Lingüística de carácter máis xeral, polo que se incluíron no seu cuestionario o do *Atlas Lingüístico de España y Portugal* (*ALEP*) e o do *Atlas Linguarum Europae* (*ALE*)¹. En definitiva, tanto neste volume coma nos anteriores pretendese perfilar a situación do galego dentro do conxunto máis amplo das outras linguas que o rodean.

1. Procedencia dos materiais

O material sobre o que se elaboraron os mapas que integran este volume está constituído polas 167 enquisas realizadas en todo o territorio de fala galega entre os anos 1974 e 1977 por Rosario Álvarez Blanco, Francisco Fernández Rei e Manuel González González². No 2008 repetíronse as enquisas dos puntos C.30, C.35 e C.44 para completar datos do presente volume³, e no 2009 tamén se completaron datos de C.29 e L.31⁴.

A información que compón este volume procede do apartado “Accidentes topográficos. O espazo e as súas relacións”, que é o II da sección de léxico do cuestionario (desde a pregunta 665 á 763), e mais do apartado “Plantas”, que é o V (tivéronse en conta as preguntas comprendidas entre a 1.136 e a 1.203 e entre a 1.248 e a 1.355), aínda que se engadiron algúns datos soltos procedentes doutras seccións do cuestionario.

Incorporáronse tamén materiais lingüísticos das notas apuntadas polos enquisadores durante o proceso de recollida, porque as persoas informantes non se limitaron só a responder as preguntas concretas do cuestionario senón que achegaron, en moitas ocasións, información adicional que superou, con moito, as previsións iniciais.

Todo o material léxico (voces, frases e refráns) que figura nas notas dos diferentes mapas foi recollido cando se cubriron os cuestionarios do *ALGa*, ou cando se completaron estes.

O material léxico de cada mapa deste volume (e dos diferentes volumes léxicos do *ALGa*) pode completarse consultando o *Glosario de voces galegas de hoxe*, de Constantino García, publicado polo Secretariado de Publicacións da Universidade de Santiago de Compostela (anexo 27 de *Verba*), 1985, do que existe versión electrónica no *Diccionario de diccionarios. Versión 3*, de Antón Santamarina (ed.), Biblioteca Filolóxica Galega, Instituto da Lingua Galega, Fundación Pedro Barrié de la Maza, A Coruña, 2003. O *Glosario* de C. García é unha recompilación de 45 traballos (memorias de licenciatura e teses de doutoramento) dirixidos por el no Departamento de Filoloxía Románica e no ILG da Universidade de Santiago de Compostela entre os anos 1968 e 1984, xunto cun *Léxico de la comarca compostelana* (1974), con material achegado polo propio C. García.

Na realización do dito *Glosario* tamén se usou basicamente material coma o do cuestionario do *ALGa* e, polo tanto, nunha alta porcentaxe de casos, as respostas deses traballos corresponden a idénticas preguntas, o que permite trazar un mapa lingüístico complementario deses 45 puntos, ou ben listas onomásticas como se fai tanto na versión en papel de 1985 de García coma na electrónica de Santamarina de 2003, que se pode consultar en <http://sli.uvigo.gal/DdD/>.

A seguir inclúense as localizacións xeográficas ordenadas segundo distintos criterios:

1. Para un desenvolvemento máis polo miúdo deste aspecto, véxase M. González González: “O *Atlas lingüístico galego*, un paso adiante nos estudos de lingüística galega”, *Grial* 81 (1983), especialmente as pp. 269-270.
2. Véxase C. García, A. Santamarina, R. Álvarez Blanco, F. Fernández Rei e M. González González: “Introducción do *ALGa*”, en *Atlas Lingüístico Galego*. Volume I: *Morfoloxía verbal* (coord. por F. Fernández Rei), A Coruña (1990), 9-24. Máis información pode encontrarse nos seguintes traballos:
C. García, A. Santamarina, R. Álvarez Blanco, F. Fernández Rei e M. González González: “O *Atlas Lingüístico Galego*”, *Verba* 4 (1977), 5-17.
M. González González: “L’*Atlas Linguistique Galicien*”, *Géolinguistique* 3 (1987), 17-30.
3. Este novo traballo de recollida en C.30, C.35 e C.44 fixérono Raquel Alonso Parada, Rosa Mouzo Villar e David Rodríguez Lorenzo.
4. Os novos datos de C.29 corresponden a Cheo, parroquia de Dumbria, concello de Dumbria, e recolleunos Rosa Mouzo Villar; os de L.31 son de Cima de Vila de Abaixo, parroquia de Vilela, concello de Taboada, e recolleunos Ana García García.

1.1. Relación de puntos ordenados por provincias⁵

Provincia da Coruña

CLAVE	LUGAR	PARROQUIA	CONCELLO
C.1	Barqueiro, O	Mañón	Mañón
C.2	Chímparra	Cervo	Cedeira
C.3	San Claudio	San Claudio	Ortigueira
C.4	Carreira, A	Sequeiro	Valdoviño
C.5	San Ramón	San Xoán de Moeche	Moeche
C.6	Espiñaredo	Espiñaredo	Pontes de García Rodríguez, As
C.7	San Cristovo	Brión	Ferrol
C.8	Queira, A	Cervás	Ares
C.9	Pontedeume	Pontedeume	Pontedeume
C.10	Carnoedo	Carnoedo	Sada
C.11	Mesoiro	Elviña	Coruña, A
C.12	Barizo	Barizo	Malpica de Bergantiños
C.13	Xermaña	Caión	Laracha, A
C.14	Xestal, O	San Fiz de Monfero	Monfero
C.15	Betanzos	Betanzos	Betanzos
C.16	Ponteceso	Cospindo	Ponteceso
C.17	Cuíña	Traba	Laxe
C.18	Outeiro, O	Sísamo	Carballo
C.19	Carral	Paleo	Carral
C.20	Ponte Aranga	Aranga	Aranga
C.21	Xaviña	Xaviña	Camariñas
C.22	Ceán, O	Bamiro	Vimianzo
C.23	Rodís	Rodís	Cerceda
C.24	Labexo	Moraime	Muxía
C.25	Xanceda	Xanceda	Mesía
C.26	Mezonzo	Mezonzo	Vilasantar
C.27	Vilar de Céltigos	Grixa	Santa Comba
C.28	Sobrado	Porta, A	Sobrado
C.29	Salgueiros	Salgueiros	Dumbria
C.30	Bembibre	Bembibre	Val do Dubra
C.31	Deixebre	Deixebre	Oroso
C.32	Lamea, A	Ordes	Toques
C.33	Beba	Beba	Mazaricos
C.34	San Salvador de Duio	Duio	Fisterra
C.35	Outeiro, O	Sar	Santiago de Compostela
C.36	Outeiro	Arcediago	Santiso
C.37	San Mamede	San Mamede de Carnota	Carnota
C.38	Serra de Outes, A	Outes	Outes
C.39	Ortoño	Ortoño	Ames
C.40	Capela, A	Novefontes	Touro
C.41	Roo	Roo	Noia
C.42	Cacheiras	Cacheiras	Teo
C.43	Louro	Louro	Muros
C.44	Ribadulla	Santa Cruz de Ribadulla	Vedra
C.45	Nebra	Nebra	Porto do Son
C.46	Vigo	Dodro	Dodro
C.47	Rianxo	Rianxo	Rianxo
C.48	Cabo de Cruz	Castro	Boiro
C.49	Aguiño	Aguiño	Ribeira

Provincia de Lugo

L.1	Pelourao	Vieiro	Viveiro
L.2	Senra, A	Cervo	Cervo
L.3	Ourol	Ourol	Ourol
L.4	Rinlo	Rinlo	Ribadeo
L.5	Ferreira	Ferreira	Valadouro, O
L.6	San Cosme	San Cosme de Barreiros	Barreiros
L.7	Muras	Muras	Muras
L.8	Trabada	Trabada	Trabada
L.9	Beira do Río, A	Lindín	Mondoñedo
L.10	Candamil	Candamil	Xermade
L.11	Goiriz	Goiriz	Vilalba
L.12	Melle, O	Loboso	Pastoriza, A
L.13	Vilarmide	Vilarmide	Pontenova, A
L.14	Feira do Monte, A	Sistallo	Cospeito
L.15	Meira	Meira	Meira
L.16	Vilarín do Castelo	Trobo, O	Fonsagrada, A
L.17	Guitiriz	Lagostelle	Guitiriz
L.18	Viladonga	Viladonga	Castro de Rei

L.19	Negueira	Negueira	Negueira de Muñiz
L.20	Friol	Friol	Friol
L.21	Cádavo, O	Esperela, A	Baleira
L.22	Santa Comba	Santa Comba	Lugo
L.23	Rao	Rao	Navia de Suarna
L.24	Guntín de Pallares	Guntín de Pallares	Guntín
L.25	Costantín	Costantín	Baralla
L.26	Pobra de San Xiao, A	Pobra de San Xiao, A	Láncara
L.27	Ouselle	Ouselle	Becerreá
L.28	San Cibrao	San Cibrao da Repostería	Palas de Rei
L.29	Lama, A	Noceda	Cervantes
L.30	Lagoa, A	Lamas	Triacastela
L.31	Taboada	Carballo	Taboada
L.32	Seoane do Courel	Seoane do Courel	Folgo do Courel
L.33	Ferrería, A	Trascastro	Incio, O
L.34	Bóveda	Bóveda	Bóveda
L.35	Pobra do Brollón, A	Pobra do Brollón, A	Pobra do Brollón, A
L.36	Barrela, A	Lousada	Carballedo
L.37	Outeiro	Outeiro	Quiroga
L.38	Nogueira	Nogueira	Ribas de Sil
L.39	Pacios, Os	Proendos	Sober

Provincia de Ourense

O.1	Cea	Cea	San Cristovo de Cea
O.2	Brués	Brués	Boborás
O.3	Veiga de Cascallá, A	Veiga de Cascallá, A	Rubiá
O.4	Córgomo	Córgomo	Vilamartín de Valdeorras
O.5	Abelenda	Abelenda	Avión
O.6	San Amaro	Beariz	San Amaro
O.7	Pereiro de Aguiar, O	Prexigueiró	Pereiro de Aguiar, O
O.8	Larouco	Larouco	Larouco
O.9	Robledo	Robledo	Carballeda de Valdeorras
O.10	San Cristovo	San Cristovo de Regodeigón	Ribadavia
O.11	Vilariño Frío	Vilariño Frío	Montederramo
O.12	Lamalonga	Lamalonga	Veiga, A
O.13	Acevedo	Rabal	Chandrexa de Queixa
O.14	Baños de Molgas	Baños de Molgas	Baños de Molgas
O.15	Calvos	Penosiños	Ramirás
O.16	Allariz	Allariz (Santiago)	Allariz
O.17	Viana do Bolo	Viana do Bolo	Viana do Bolo
O.18	Soutelo	Sabuguido	Vilariño de Conso
O.19	San Roque de Crespos	Crespos	Padrenda
O.20	Xinzo de Limia	Xinzo de Limia	Xinzo de Limia
O.21	Gudiña, A	Gudiña, A	Gudiña, A
O.22	Campobeceros	Campobeceros	Castro do Val
O.23	Martiñán	Bande	Bande
O.24	Mezquita, A	Mezquita, A	Mezquita, A
O.25	Cualedro	Cualedro	Cualedro
O.26	Terrachá, A	Entrimo	Entrimo
O.27	Baltar	Baltar	Baltar
O.28	Calvos	Calvos	Calvos de Randín
O.29	Vilardevós	Vilardevós	Vilardevós
O.30	Oímbra	Oímbra	Oímbra
O.31	Bubaces	Río Caldo	Lobios

Provincia de Pontevedra

P.1	Vila de Cruces	Cruces, As	Vila de Cruces
P.2	Agolada	Ferreiroa	Agolada
P.3	Baloira	Baloira	Estrada, A
P.4	Friamonde	Callobre	Estrada, A
P.5	Moalde	Moalde	Silleda
P.6	Dimo	Dimo	Catoira
P.7	Santiso	Santiso	Lalín
P.8	Rodeiro	Rodeiro	Rodeiro
P.9	Santa Lucía de Moraña	Saiáns	Moraña
P.10	Forcarei	Forcarei	Forcarei
P.11	Dozón	Dozón	Dozón
P.12	Fefiñáns	Cambados	Cambados
P.13	Estonllo	Grove, O	Grove, O
P.14	Chan, A	Carballedo	Cotobade

5. Esta relación de topónimos foi actualizada, a respecto dos volumes anteriores, consonte os ditames da Comisión de Toponimia da Xunta de Galicia, recollidos no *Nomenclátor de Galicia* [www.xunta.gal/nomenclator].

P.15	Lérez	Lérez	Pontevedra
P.16	Cancela, A	Nantes	Sanxenxo
P.17	Lama, A	Lama, A	Lama, A
P.18	Cela	Cela	Bueu
P.19	Lourido	Soutomaior	Soutomaior
P.20	Graña, A	Graña, A	Covelo, O
P.21	Fraga, A	Moaña (Virxe do Carme)	Moaña
P.22	Lougares	Lougares	Mondariz
P.23	Cañiza, A	Cañiza, A	Cañiza, A
P.24	Moledo	Sárdoma	Vigo
P.25	Guillade	Guillade	Ponteareas
P.26	Torneiros	Torneiros	Porriño, O
P.27	Sela	Sela	Arbo
P.28	Sabaris	Santa Cristina da Ramallosa	Baiona
P.29	Barreiro, O	Entenza	Salceda de Caselas
P.30	Oleiros	Oleiros	Salvaterra de Miño
P.31	Arrabal, O	Oia	Oia
P.32	Vilachán	Tomíño	Tomíño
P.33	Salcidos	Salcidos	Guarda, A

Provincia de Asturias

A.1	Calvario de Salave	Campos e Salave	Tapia de Casarego
A.2	Coaña	Coaña	Coaña
A.3	Porzún	Piantón	Veiga, A
A.4	Boal	Boal	Boal
A.5	Vilanova de Oscos	Vilanova	Vilanova de Oscos
A.6	Pesoz	Pesoz	Pesoz
A.7	San Antolín	San Antolín de Ibias	Ibias

Provincia de León

Le.1	Candín	Candín	Candín
Le.2	Paradaseca do Bierzo	Vilafranca do Bierzo	Vilafranca do Bierzo
Le.3	Cadafresnas	Corullón	Corullón
Le.4	Carracedo de Monasterio	Carracedelo	Carracedelo
Le.5	Pombriego	Benuza	Benuza

Provincia de Zamora

Z.1	Porto	Porto	Porto
Z.2	Lubián	Lubián	Lubián
Z.3	Hermisende	Hermisende	Hermisende

1.2. Relación de puntos ordenados por concellos

CONCELLO	LUGAR	PARROQUIA	CLAVE
Agolada	Agolada	Ferreiroa	P.2
Allariz	Allariz	Allariz (Santiago)	O.16
Ames	Ortoño	Ortoño	C.39
Aranga	Ponte Aranga	Aranga	C.20
Arbo	Sela	Sela	P.27
Ares	Queira, A	Cervás	C.8
Avión	Abelenda	Abelenda	O.5
Baiona	Sabaris	Santa Cristina da Ramallosa	P.28
Baleira	Cádavo, O	Esperela, A	L.21
Baltar	Baltar	Baltar	O.27
Bande	Martiñán	Bande	O.23
Baños de Molgas	Baños de Molgas	Baños de Molgas	O.14
Baralla	Costantín	Costantín	L.25
Barreiros	San Cosme	San Cosme de Barreiros	L.6
Becerreá	Ouselle	Ouselle	L.27
Benuza	Pombriego	Benuza	Le.5
Betanzos	Betanzos	Betanzos	C.15
Boal	Boal	Boal	A.4
Boborás	Brués	Brués	O.2
Boiro	Cabo de Cruz	Castro	C.48
Bóveda	Bóveda	Bóveda	L.34
Bueu	Cela	Cela	P.18
Calvos de Randín	Calvos	Calvos	O.28
Camariñas	Xaviña	Xaviña	C.21
Cambados	Fefiñáns	Cambados	P.12
Candín	Candín	Candín	Le.1

Cañiza, A	Cañiza, A	Cañiza, A	P.23
Carballeda de Valdeorras	Robledo	Robledo	O.9
Carballedo	Barrela, A	Lousada	L.36
Carballo	Outeiro, O	Sísamo	C.18
Carnota	San Mamede	San Mamede de Carnota	C.37
Carracedelo	Carracedo de Monasterio	Carracedelo	Le.4
Carral	Carral	Paleo	C.19
Castro do Val	Campobeceros	Campobeceros	O.22
Castro de Rei	Viladonga	Viladonga	L.18
Catoira	Dimo	Dimo	P.6
Cedeira	Chímparra	Cervo	C.2
Cerceda	Rodís	Rodís	C.23
Cervantes	Lama, A	Noceda	L.29
Cervo	Senra, A	Cervo	L.2
Chandrea de Queixa	Acevedo	Rabal	O.13
Coaña	Coaña	Coaña	A.2
Corullón	Cadafresnas	Corullón	Le.3
Coruña, A	Mesoiro	Elviña	C.11
Cospeito	Feira do Monte, A	Sistallo	L.14
Cotobade	Chan, A	Carballedo	P.14
Covelo, O	Graña, A	Graña, A	P.20
Cualedro	Cualedro	Cualedro	O.25
Dodro	Vigo	Dodro	C.46
Dozón	Dozón	Dozón	P.11
Dumbría	Salgueiros	Salgueiros	C.29
Entrimo	Terrachá, A	Entrimo	O.26
Estrada, A	Baloira	Baloira	P.3
Estrada, A	Friamonde	Callobre	P.4
Ferrol	San Cristovo	Brión	C.7
Fisterra	San Salvador de Duio	Duio	C.34
Folgoso do Courel	Seoane do Courel	Seoane do Courel	L.32
Fonsagrada, A	Vilarín do Castelo	Trobo, O	L.16
Forcarei	Forcarei	Forcarei	P.10
Friol	Friol	Friol	L.20
Grove, O	Estonllo	Grove, O	P.13
Guarda, A	Salcidos	Salcidos	P.33
Gudiña, A	Gudiña, A	Gudiña, A	O.21
Guitiriz	Guitiriz	Lagostelle	L.17
Guntín	Guntín de Pallares	Guntín de Pallares	L.24
Hermisende	Hermisende	Hermisende	Z.3
Ibias	San Antolín	San Antolín de Ibias	A.7
Incio, O	Ferrería, A	Trascastro	L.33
Lalín	Santiso	Santiso	P.7
Lama, A	Lama, A	Lama, A	P.17
Láncara	Pobra de San Xiao, A	Pobra de San Xiao, A	L.26
Laracha, A	Xermaña	Caión	C.13
Larouco	Larouco	Larouco	O.8
Laxe	Cuíña	Traba	C.17
Lobios	Bubaces	Río Caldo	O.31
Lubián	Lubián	Lubián	Z.2
Lugo	Santa Comba	Santa Comba	L.22
Malpica de Bergantiños	Barizo	Barizo	C.12
Mañón	Barqueiro, O	Mañón	C.1
Mazaricos	Beba	Beba	C.33
Meira	Meira	Meira	L.15
Mesía	Xanceda	Xanceda	C.25
Mezquita, A	Mezquita, A	Mezquita, A	O.24
Moaña	Fraga, A	Moaña (Virxe do Carme)	P.21
Moeche	San Ramón	San Xoán de Moeche	C.5
Mondariz	Lougares	Lougares	P.22
Mondoñedo	Beira do Río, A	Lindín	L.9
Monfero	Xestal, O	San Fiz de Monfero	C.14
Montederramo	Vilariño Frio	Vilariño Frio	O.11
Moraña	Santa Lucía de Moraña	Saiáns	P.9
Muras	Muras	Muras	L.7
Muros	Louro	Louro	C.43
Muxía	Labexo	Moraima	C.24
Navia de Suarna	Rao	Rao	L.23
Negueira de Muñiz	Negueira	Negueira	L.19
Noia	Roo	Roo	C.41

Oia	Arrabal, O	Oia	P.31
Oímbra	Oímbra	Oímbra	O.30
Oroso	Deixebre	Deixebre	C.31
Ortigueira	San Claudio	San Claudio	C.3
Ourol	Ourol	Ourol	L.3
Outes	Serra de Outes, A	Outes	C.38
Padrenda	San Roque de Crespos	Crespos	O.19
Palas de Rei	San Cibrao	San Cibrao da Repostería	L.28
Pastoriza, A	Melle, O	Loboso	L.12
Pereiro de Aguiar, O	Pereiro de Aguiar, O	Prexigueiró	O.7
Pesoz	Pesoz	Pesoz	A.6
Pobra do Brollón, A	Pobra do Brollón, A	Pobra do Brollón, A	L.35
Ponteareas	Guillade	Guillade	P.25
Ponteceso	Ponteceso	Cospindo	C.16
Pontedeume	Pontedeume	Pontedeume	C.9
Pontenova, A	Vilarmide	Vilarmide	L.13
Pontes de García Rodríguez, As	Espiñaredo	Espiñaredo	C.6
Pontevedra	Lérez	Lérez	P.15
Porriño, O	Torneiros	Torneiros	P.26
Porto	Porto		Z.1
Porto do Son	Nebra	Nebra	C.45
Quiroga	Outeiro	Outeiro	L.37
Ramirás	Calvos	Penosiños	O.15
Rianxo	Rianxo	Rianxo	C.47
Ribadavia	San Cristovo	San Cristovo de Regodeigón	O.10
Ribadeo	Rinlo	Rinlo	L.4
Ribas de Sil	Nogueira	Nogueira	L.38
Ribeira	Aguiño	Aguiño	C.49
Rodeiro	Rodeiro	Rodeiro	P.8
Rubiá	Veiga de Cascallá, A	Veiga de Cascallá, A	O.3
Sada	Carnoedo	Carnoedo	C.10
Salceda de Caselas	Barreiro, O	Entenza	P.29
Salvaterra de Miño	Oleiros	Oleiros	P.30
San Amaro	San Amaro	Beariz	O.6
San Cristovo de Cea	Cea	Cea	O.1
Santa Comba	Vilar de Céltigos	Grixa	C.27
Santiago de Compostela	Outeiro, O	Sar	C.35
Santiso	Outeiro	Arcediago	C.36
Sanxenxo	Cancela, A	Nantes	P.16
Silleda	Moalde	Moalde	P.5
Sober	Pacios, Os	Proendos	L.39
Sobrado	Sobrado	Porta, A	C.28
Soutomaior	Lourido	Soutomaior	P.19
Taboada	Taboada	Carballo	L.31
Tapia de Casarego	Calvario de Salave	Campos e Salave	A.1
Teo	Cacheiras	Cacheiras	C.42
Tomiño	Vilachán	Tomiño	P.32
Toques	Lamea, A	Ordes	C.32
Touro	Capela, A	Novfontes	C.40
Trabada	Trabada	Trabada	L.8
Triacastela	Lagoa, A	Lamas	L.30
Val do Dubra	Bembibre	Bembibre	C.30
Valadouro, O	Ferreira	Ferreira	L.5
Valdoviño	Carreira, A	Sequeiro	C.4
Vedra	Ribadulla	Santa Cruz de Ribadulla	C.44
Veiga, A	Lamalonga	Lamalonga	O.12
Veiga, A	Porzún	Piantón	A.3
Viana do Bolo	Viana do Bolo	Viana do Bolo	O.17
Vigo	Moledo	Sárdoma	P.24
Vila de Cruces	Vila de Cruces	Cruces, As	P.1
Vilafranca do Bierzo	Paradaseca do Bierzo		Le.2
Vilalba	Goiriz	Goiriz	L.11
Vilamartín de Valdeorras	Córgomo	Córgomo	O.4
Vilanova de Oscos	Vilanova de Oscos	Vilanova	A.5
Vilardevós	Vilardevós	Vilardevós	O.29
Vilariño de Conso	Soutelo	Sabuguido	O.18
Vilasantar	Mezonzo	Mezonzo	C.26
Vimianzo	Ceán, O	Bamiro	C.22
Viveiro	Pelourao	Vieiro	L.1
Xermade	Candamil	Candamil	L.10

Xinzo de Limia	Xinzo de Limia	Xinzo de Limia	O.20
----------------	----------------	----------------	------

1.3. Relación de puntos ordenados por lugares

LUGAR	PARROQUIA	CONCELLO	CLAVE
Abelenda	Abelenda	Avión	O.5
Acevedo	Rabal	Chandrea de Queixa	O.13
Agolada	Ferreiroa	Agolada	P.2
Aguiño	Aguiño	Ribeira	C.49
Allariz	Allariz (Santiago)	Allariz	O.16
Arrabal, O	Oia	Oia	P.31
Baloira	Baloira	Estrada, A	P.3
Baltar	Baltar	Baltar	O.27
Baños de Molgas	Baños de Molgas	Baños de Molgas	O.14
Barizo	Barizo	Malpica de Bergantiños	C.12
Barqueiro, O	Mañón	Mañón	C.1
Barreiro, O	Entenza	Salceda de Caselas	P.29
Barrela, A	Lousada	Carballedo	L.36
Beba	Beba	Mazaricos	C.33
Beira do Río, A	Lindín	Mondoñedo	L.9
Bembibre	Bembibre	Val do Dubra	C.30
Betanzos	Betanzos	Betanzos	C.15
Boal	Boal	Boal	A.4
Bóveda	Bóveda	Bóveda	L.34
Brués	Brués	Boborás	O.2
Bubaces	Río Caldo	Lobios	O.31
Cabo de Cruz	Castro	Boiro	C.48
Cacheiras	Cacheiras	Teo	C.42
Cadafresnas		Corullón	Le.3
Cádavo, O	Esperela, A	Baleira	L.21
Calvario de Salave	Campos e Salave	Tapia de Casarego	A.1
Calvos	Penosiños	Ramirás	O.15
Calvos	Calvos	Calvos de Randín	O.28
Campobeceros	Campobeceros	Castrelo do Val	O.22
Cancela, A	Nantes	Sanxenxo	P.16
Candamil	Candamil	Xermade	L.10
Candín		Candín	Le.1
Cañiza, A	Cañiza, A	Cañiza, A	P.23
Capela, A	Novfontes	Touro	C.40
Carnoedo	Carnoedo	Sada	C.10
Carracedo de Monasterio		Carracedelo	Le.4
Carral	Paleo	Carral	C.19
Carreira, A	Sequeiro	Valdoviño	C.4
Cea	Cea	San Cristovo de Cea	O.1
Ceán, O	Bamiro	Vimianzo	C.22
Cela	Cela	Bueu	P.18
Chan, A	Carballedo	Cotobade	P.14
Chimparra	Cervo	Cedeira	C.2
Coaña	Coaña	Coaña	A.2
Córgomo	Córgomo	Vilamartín de Valdeorras	O.4
Costantín	Costantín	Baralla	L.25
Cualedro	Cualedro	Cualedro	O.25
Cuíña	Traba	Laxe	C.17
Deixebre	Deixebre	Oroso	C.31
Dimo	Dimo	Catoira	P.6
Dozón	Dozón	Dozón	P.11
Espiñaredo	Espiñaredo	Pontes de García Rodríguez, As	C.6
Estonllo	Grove, O	Grove, O	P.13
Fefiñáns	Cambados	Cambados	P.12
Feira do Monte, A	Sistallo	Cospeito	L.14
Ferreira	Ferreira	Valadouro, O	L.5
Ferrería, A	Trascastro	Incio, O	L.33
Forcarei	Forcarei	Forcarei	P.10
Fraga, A	Moaña (Virxe do Carme)	Moaña	P.21
Friamonde	Callobre	Estrada, A	P.4
Friol	Friol	Friol	L.20
Goiriz	Goiriz	Vilalba	L.11
Graña, A	Graña, A	Covelo, O	P.20
Gudiña, A	Gudiña, A	Gudiña, A	O.21
Guillade	Guillade	Ponteareas	P.25

Guitiriz	Lagostelle	Guitiriz	L.17	San Roque de Crespos	Crespos	Padrenda	O.19
Guntín de Pallares	Guntín de Pallares	Guntín	L.24	San Salvador de Duio	Duio	Fisterra	C.34
Hermisende		Hermisende	Z.3	Santa Comba	Santa Comba	Lugo	L.22
Labexo	Moraime	Muxía	C.24	Santa Lucía de Moraña	Saiáns	Moraña	P.9
Lagoa, A	Lamas	Triacastela	L.30	Santiso	Santiso	Lalín	P.7
Lama, A	Noceda	Cervantes	L.29	Sela	Sela	Arbo	P.27
Lama, A	Lama, A	Lama, A	P.17	Senra, A	Cervo	Cervo	L.2
Lamalonga	Lamalonga	Veiga, A	O.12	Seoane do Courel	Seoane do Courel	Folgoso do Courel	L.32
Lamea, A	Ordes	Toques	C.32	Serra de Outes, A	Outes	Outes	C.38
Larouco	Larouco	Larouco	O.8	Sobrado	Porta, A	Sobrado	C.28
Lérez	Lérez	Pontevedra	P.15	Soutelo	Sabuguido	Vilariño de Conso	O.18
Lougares	Lougares	Mondariz	P.22	Taboada	Carballo	Taboada	L.31
Lourido	Soutomaior	Soutomaior	P.19	Terrachá, A	Entrimo	Entrimo	O.26
Louro	Louro	Muros	C.43	Torneiros	Torneiros	Porriño, O	P.26
Lubián		Lubián	Z.2	Trabada	Trabada	Trabada	L.8
Martiñán	Bande	Bande	O.23	Veiga de Cascallá, A	Veiga de Cascallá, A	Rubiá	O.3
Meira	Meira	Meira	L.15	Viana do Bolo	Viana do Bolo	Viana do Bolo	O.17
Melle, O	Loboso	Pastoriza, A	L.12	Vigo	Dodro	Dodro	C.46
Mesoiro	Elviña	Coruña, A	C.11	Vila de Cruces	Cruces, As	Vila de Cruces	P.1
Mezozzo	Mezozzo	Vilasantar	C.26	Vilachán	Tomiño	Tomiño	P.32
Mezquita, A	Mezquita, A	Mezquita, A	O.24	Viladonga	Viladonga	Castro de Rei	L.18
Moalde	Moalde	Silleda	P.5	Vilanova de Oscos	Vilanova	Vilanova de Oscos	A.5
Moledo	Sárdoma	Vigo	P.24	Vilar de Céltigos	Grixoa	Santa Comba	C.27
Muras	Muras	Muras	L.7	Vilardevós	Vilardevós	Vilardevós	O.29
Nebra	Nebra	Porto do Son	C.45	Vilarín do Castelo	Trobo, O	Fonsagrada, A	L.16
Negueira	Negueira	Negueira de Muñiz	L.19	Vilariño Frio	Vilariño Frio	Montederramo	O.11
Nogueira	Nogueira	Ribas de Sil	L.38	Vilarmide	Vilarmide	Pontenova, A	L.13
Oímbra	Oímbra	Oímbra	O.30	Xanceda	Xanceda	Mesía	C.25
Oleiros	Oleiros	Salvaterra de Miño	P.30	Xaviña	Xaviña	Camariñas	C.21
Ortoño	Ortoño	Ames	C.39	Xermaña	Caión	Laracha, A	C.13
Ourol	Ourol	Ourol	L.3	Xestal, O	San Fiz de Monfero	Monfero	C.14
Ouselle	Ouselle	Becerreá	L.27	Xinzo de Limia	Xinzo de Limia	Xinzo de Limia	O.20
Outeiro	Arcediágo	Santiso	C.36				
Outeiro	Outeiro	Quiroga	L.37				
Outeiro, O	Sisamo	Carballo	C.18				
Outeiro, O	Sar	Santiago de Compostela	C.35				
Pacios, Os	Proendos	Sober	L.39				
Paradaseca do Bierzo		Vilafranca do Bierzo	Le.2				
Pelourao	Vieiro	Viveiro	L.1				
Pereiro de Aguiar, O	Prexigueiró	Pereiro de Aguiar, O	O.7				
Pesoz	Pesoz	Pesoz	A.6				
Pobra de San Xiao, A	Pobra de San Xiao, A	Láncara	L.26				
Pobra do Brollón, A	Pobra do Brollón, A	Pobra do Brollón, A	L.35				
Pombriego		Benuza	Le.5				
Ponte Aranga	Aranga	Aranga	C.20				
Ponteceso	Cospindo	Ponteceso	C.16				
Pontedeume	Pontedeume	Pontedeume	C.9				
Porto		Porto	Z.1				
Porzún	Piantón	Veiga, A	A.3				
Queira, A	Cervás	Ares	C.8				
Rao	Rao	Navia de Suarna	L.23				
Rianxo	Rianxo	Rianxo	C.47				
Ribadulla	Santa Cruz de Ribadulla	Vedra	C.44				
Rinlo	Rinlo	Ribadeo	L.4				
Robledo	Robledo	Carballeda de Valdeorras	O.9				
Rodeiro	Rodeiro	Rodeiro	P.8				
Rodís	Rodís	Cerceda	C.23				
Roo	Roo	Noia	C.41				
Sabarís	Santa Cristina da Ramallosa	Baiona	P.28				
Salcidos	Salcidos	Guarda, A	P.33				
Salgueiros	Salgueiros	Dumbria	C.29				
San Amaro	Beariz	San Amaro	O.6				
San Antolín	San Antolín de Ibias	Ibias	A.7				
San Cibrao	San Cibrao da Repostería	Palas de Rei	L.28				
San Claudio	San Claudio	Ortigueira	C.3				
San Cosme	San Cosme de Barreiros	Barreiros	L.6				
San Cristovo	Brión	Ferrol	C.7				
San Cristovo	San Cristovo de Regodeigón	Ribadavia	O.10				
San Mamede	San Mamede de Carnota	Carnota	C.37				
San Ramón	San Xoán de Moeche	Moeche	C.5				

2. Mapas: elaboración e ordenación

Desde o inicio da redacción dos materiais léxicos viuse axiña a necesidade de elaborar unha metodoloxía específica que reflectise a variedade dialectal no que atinxe aos significantes e aos significados. Segundo estes criterios seguíronse os procedementos de elaboración que se expoñen a continuación.

2.1. Tipos de mapas

Este volume contén 272 mapas da terra como espazo natural, das plantas e das árbores, que van indexados numericamente. A escala empregada é 1:1.143.000.

O groso do volume está constituído por mapas realizados a partir das respostas obtidas a propósito dunha cuestión léxica. A metodoloxía inicial enfocouse na procura da univocidade entre cada cuestión e cada mapa, pero dada a heteroxeneidade das respostas non sempre se puido redactar un mapa a partir dunha pregunta. De aí a elaboración de varios tipos de mapas:

a) Cuestión única = mapa único. Son a maioría. Caracterízanse por expresar a univocidade entre un contido e o seu cartografado (p. ex., mapa 12 *Ladeira*).

b) Cuestión única = varios mapas. Resolven a dificultade de visualizar unha enorme cantidade de formas, referidas ao mesmo contido, nunha mesma carta. Procurouse a exhaustividade na presentación das variantes rexistradas, de aí que se botase man da distribución da información en dous ou máis mapas. Estes recoñécense por levar a carón do índice numérico unha letra (p. ex., mapas 3a e 3b *Monte pouco elevado, montecelo*). Así se explica que haxa 272 mapas numerados, pero que o total de mapas elaborados cos que conta o volume sume 320.

Ademais do problema de visualización da información, cuestión puramente gráfica, a disposición da información dos mapas presenta problemas propiamente lingüísticos orixinados a partir da derivación morfolóxica que opera sobre os lexemas e sobre os contidos, polo que se elaboraron mapas de significados e de síntese:

c) Mapas de significados. Recollen as diferentes acepcións dunha voz léxica. Trátase dos mapas 1 *Monte*, 2 *Montaña*, 5 *Bouza*, 61 *Braña*, 63 *Bulleiro*, 103 *Caravel*, 141 *Pampillo* e 177 *Fraga*.

d) Mapas de síntese. Obtéñense como resultado doutros mapas. Nalgún caso rexistráronse moitas variantes que se distribuíron en máis dun mapa, no principal e no(s) secundario(s). Para evitar que a multiplicidade de formas fixese perder de vista o agrupamento xeográfico das familias, optouse por elaborar dous mapas de síntese: 107c *Estalotes, sanxoáns* e 137 *Barbas de raposo*.

2.2. Ordenación dos mapas

O volume abre cun mapa no que se reflicte a localidade á que corresponde cada un dos puntos para facilitarlle ao usuario a localización xeográfica das respostas. Deseguido figuran os mapas que constitúen a contribución nova do terceiro volume de léxico do *ALGa*.

Neste volume tivéronse en conta todas aquelas cuestións que, directa ou indirectamente, teñen que ver coa terra como espazo natural e coas plantas e árbores.

a) **Terra**: o espazo físico non alterado polo ser humano. Intégranos os 116 primeiros mapas (do 1 ao 96). Este apartado abre con cuestións relativas ao monte, a continuación figura unha sección dedicada ao val, outra dedicada á auga e ás consecuencias da erosión desta, e finalmente hai un espazo dedicado ao tipo de pedras e minerais.

b) **Plantas e árbores**. É a parte máis grosa do volume e a máis complexa en canto á información que conteñen os seus 204 mapas (do 97 ao 272). Engloba os das denominacións para referirse ás plantas silvestres e aos arbustos, ás árbores silvestres e ás froiteiras, así coma os mapas referidos aos froitos destas árbores. Dedicase unha particular atención ao léxico relacionado coa castaña (22 mapas, do 256 ao 272), pola grande importancia que tradicionalmente este froito tivo na economía galega.

Despois dos mapas figura un anexo con información sobre plantas que non aparece naqueles. Unhas plantas identificáronse cientificamente, noutras a identificación é dubidosa e nunhas terceiras non foi posible esa identificación. Ademais, neste anexo inclúense algunhas formas relativas a arbustos e a árbores. Trátase dun material que os informantes daban a maiores, moi rico no caso das plantas, mentres se cubrían as preguntas do cuestionario.

3. A lenda

Todos os mapas presentan, na páxina correspondente da dereita, a lenda con cada un dos símbolos cartografados e, na parte inferior, un apartado de notas con variada información lingüística.

O encabezamento das formas da lenda réxese, en xeral, polos seguintes criterios:

a) Xeovariante máis patrimonial: cando a forma maioritaria é un castellanismo, encabeza a lenda a forma patrimonial máis frecuente (mapa 46 *Fervenza, cadoiro*). Como norma xeral os castellanismos non encabezan a lenda.

b) Xeovariante máis representada: cando a forma maioritaria coincide coa elixida polo estándar encabeza a lenda (p. ex., mapa 12 *Ladeira* ou mapa 52 *Fonte*).

c) Xeovariante máis socializada: a máis coñecida a través do estándar, independentemente da súa frecuencia dialectal (p. ex., mapa 139 *Papoula*).

A ordenación das formas da lenda réxese polos seguintes criterios:

- Léxico-semántico: as variantes agrúpanse na lenda pola familia léxica á que pertencen (p. ex., mapa 212 *Zume*).
- Morfolóxico: cando hai variantes morfolóxicas adoita poñerse primeiro a forma simple e despois as derivadas (p. ex., *rosa* e *roseira* no mapa 100 *Flor*).
- Sociolingüístico: os castellanismos localízanse xeralmente ao remate da súa serie léxica e non ao remate da lenda.

A lenda dispónse nun máximo de catro columnas procurando que cada unha inicie un novo tipo léxico. En moitas ocasións cada columna está constituída por formas pertencentes a diversas familias léxicas, sobre todo a cuarta.

Úsanse os corchetes para introducir un elemento implícito mais non presente na resposta rexistrada, p. ex. [*terreo*] *lamacoso* (no mapa 60a *Terreo lamacento, braña*). Nestes casos escolleuse a forma estándar, á marxe do que se diga nese punto. Tamén se empregan os corchetes para indicar a representación fonética, xa que en ocasións considerouse pertinente que aparecese na lenda.

As formas da lenda redactáronse por norma ortograficamente. Nos poucos casos en que se transcriben foneticamente determinadas secuencias faise de acordo co Alfabeto Fonético Internacional (AFI) e cos criterios seguidos no volume III *Fonética*:

- As vogais medias tónicas (p. ex., *br[ˈe]va* e *br[ˈɛ]va* no mapa 244 *Breva* ou *c[ˈo]ncha* e *c[ˈɔ]ncha* no mapa 249 *Casca da noz*).

- Igualmente transcribíense as estruturas silábicas de casos coma o de *ciri*['xwɛ]la no mapa 226b *Ameixa (cirola)* ou ['gwɛ]so no mapa 219b *Carabuña*.
- Con respecto aos sons consonánticos, transcribíense sons castelanzantes (p. ex., [j]ema no mapa 226f *Ameixa (nisa e outras)* e *naran*[x]a no mapa 214 *Laranxa*) e realizacións propias do galego coma o segmento lateral palatal sonoro ou o fricativo faringal xordo en castelanismos⁶ (p. ex., [ʎ]ema no mapa 226e *Ameixa (xaponesa)*, e [x]irasol, no mapa 138 *Mirasol*).

A información sobre a pronuncia dos tipos léxicos complétase nas notas de realización fonética do xeito que se indica no apartado 5.

No caso de que unha resposta sexa unha forma verbal, optouse por reconstruír na lenda o infinitivo correspondente, sempre e cando non supuxese unha secuencia agramatical (p. ex., *asulagar* por “asulaga” no mapa 44 *Anegar*).

4. Os símbolos

Vista a cantidade de información que se manexa en moitos dos mapas que constitúen este volume, impúxose a necesidade de combinar no uso de símbolos un amplo abano de figuras xeométricas, baleiras e cheas, con varias cores (ademais da negro, empregáronse a verde, a azul e a maxenta).

Tentouse na medida do posible atribuírle á solución estándar un círculo, mais nalgunhas ocasións e por diferentes razóns este principio non se mantén, polo que tamén encabezan a lenda outras figuras como cadrados, triángulos etc. As cores cumpren a función de salientar áreas léxicas dialectais (p. ex., mapa 121 *Ourego* ou mapa 131 *Ortiga, estruga*) e formas patrimoniais minoritarias pero interesantes e recuperables para a lexicografía (p. ex., mapa 130 *Mofa*).

Como principio xeral, a unha mesma serie léxica asígnaselle unha mesma serie de figuras xeométricas que comparten unha cor (p. ex., mapa 131 *Ortiga, estruga*); porén, con relativa frecuencia, e sempre na procura dunha mellor visualización da abundante información documentada nas preguntas dos cuestionarios, alterouse este principio.

Empréganse estrelas, soas ou no interior de círculos, para marcar as formas castelás. Estas sitúanse polo xeral ao final da serie léxica galega á que se poden adscribir e manteñen, normalmente, a mesma cor. Por outra parte, hai formas dialectais coincidentes co castelán que non son castelanismos, polo que non levan esta estrela; p. ex. *agua* en puntos do galego occidental, representado cun círculo (mapa 31 *Auga*).

Tentouse pór na lenda todas as formas recollidas, mais nalgúns casos houbo que recorrer, na columna da marxe dereita, ao símbolo ¶ seguido de *outras respostas* dado o abundante número de formas⁷. Esa información preséntase na nota 2, tal como se indica no apartado 5.

Nos mapas aparece un símbolo † que non figura nas lendas, indicativo de que existe unha nota particular no apartado correspondente.

A ausencia de signo nun punto significa que non houbo resposta satisfactoria a esa pregunta. Naturalmente, isto non rexe para os mapas complementarios, marcados co indicativo {a, b, c...} a carón do número correspondente; así, para abranguer toda a información obtida para *Cume* cómpre combinar os datos presentados nos mapas 11a e 11b.

Dentro do posible, procurouse que o uso dos símbolos e das cores tivese coherencia interna. Tratouse de reservar a cor negra para as formas máis comúns ou estendidas e a cor maxenta, xunto cos símbolos máis rechamantes, para as formas máis raras.

6. Cómpre ter en conta que no caso de se recolleren distintas realizacións para o mesmo fonema optouse por incluír na lenda a representación do son castelanzante, p. ex., [x]eranio no mapa 105 *Agulleira, xeranio* e *ha*[j]a no mapa 206 *Faia*.

7. Mapas 14, 34, 35a, 88, 110, 116, 123, 145 e 236.

A inmensa cantidade de información e os problemas internos que presentaban moitos dos mapas obrigaron en bastantes ocasións a modificar nun ou noutro aspecto os principios xerais de elaboración destes, de tal xeito que se decidiu priorizar como obxectivo na confección de cada mapa a súa lexibilidade: a disposición das figuras e das cores tiña que permitir unha lectura clara e a ordenación da lenda axudar á súa interpretación.

5. As notas

Todos os mapas van acompañados dun corpo de notas de distinto tipo e importancia, que ocupa a parte inferior da páxina da dereita. Na súa redacción fíxose un grande esforzo de precisión e de organización, co obxectivo de ofrecer unha información rica pero concisa, e presentada de forma ordenada, de xeito que sempre se saiba a que altura se pode atopar un certo tipo de información complementaria.

Estableceuse por iso unha tipoloxía de anotacións que se ordenan sempre na mesma secuencia. En moitos mapas non é preciso esgotar todo este abano de posibilidades, de aí que o número asociado ás diversas informacións nesta exposición poida variar en cada un dos mapas en función da cantidade de notas necesarias.

1. *Procedencia dos datos*. É sempre a primeira nota e non falta en ningún mapa. Nela consígnanse o número e o enunciado da pregunta ou preguntas do cuestionario de onde se tira a información; p. ex., mapa 66 *Campo*:

1. *Cuest. 98* “campo”.

Nalgúns casos compléméntase cun comentario adicional sobre o sentido da pregunta formulada ou da información xebrada para cartografar independentemente; p. ex., mapa 35a *Carriozo, cavorco*:

1. *Cuest. 708,11* “carriozo, cavorco”. Nesta cuestión preguntábase pola depresión fonda que no terreo produce un torrente ou calquera curso de auga ocasional froito dunha forte chuvia, o que na montañosa zona oriental deu respostas como *carriozo* ou *cavorco*, entre outras. Hai puntos onde se anotaron respostas tanto para o resultado da acción da auga coma para a chuvia en si, mentres que nalgúns a resposta só fai referencia á auga. Isto explica que no mapa 35b se recollan estas formas para referirse á chuvia en si, polo que na lenda se rexistran palabras como *xurrada*, *riada*, *chea* ou *dioivo*, espalladas por todo o dominio lingüístico, e outras como *doira* (e variantes), en falas fisterrás, para se referir só ao regato ocasional producido por unha forte chuvia.

2. *Otras respostas*. Ocupa o segundo lugar, pero só aparece nos mapas que o requiren, que son escasos. Nese apartado dáse a información que oculta o signo común ¶ atribuído na lenda a un conxunto heteroxéneo de formas, segundo se explicou no apartado correspondente. Na nota dáse para cada punto a variante ou variantes representadas en transcripción ortográfica e fonética; p. ex., mapa 14 *Campela*:

2. O símbolo *outras respostas* representa: en A.1 *prado* ['praðo], en A.4 *charco* ['tʃarko] e *llagúa* [la'ɣua], en C.10 *monte deleitoso* ['mõnte ðelej'toʃo], en C.30 *unha chan* [uɲa 'tʃaɲ]; en C.37 *arró* [a'ro], en C.43 *xurreira* [ʃu'rejra], en L.20 *veiga* ['bejha], en Le.5 *pradera* [pra'ðera], en O.9, O.18 e O.24 *poula* ['powla], en O.11 *corga* ['kõrɣa], en O.20 *curro* ['kuro], en O.22 *regata* [re'hata], en O.27 *mamarello* [mama'relo], en O.29 *lugar de pineirota* [lu'har ðe pinej'rota], en O.31 *ulleiro* [u'lejro], en P.18 e P.21 *lagoa* [la'hoa], en P.28 *chan* ['tʃaɲ] e *laguna* [la'huna], en P.29 *comareiro* [koma'rejro], en P.30 *baldíio* [bal'dio], en P.32 *panasqueira* [panaʃ'kejra] e en Z.2 *monte que tira a prado* ['mõnte ke'tira:'praðo].

3. *Realización fonética*. Inclúe todas as realizacións rexistradas para cada unha das formas representadas na lenda. Por economía, non repro-

ducimos algunhas variantes morfolóxicas (p. ex., os verbos son representados polo infinitivo) nin algunhas variantes fónicas contextuais ou realizacións do fonema final por fonotaxe nun contexto máis amplo. No mapa o signo † indica a existencia desta nota.

Para cada forma da lenda danse entre [ ] as distintas variantes, separadas por comas; p. ex., mapa 31 *Auga*:

2. As transcricións fonéticas que corresponden ás formas da lenda son as seguintes: *auga* ['awuqa, 'awha, 'awhæ, 'awxa, 'awxæ, 'awg^ha, 'auuqa], *agua* ['auqwa, 'ahwa, 'axwa, 'ahua], *ágoa* ['auqoa, 'ahoa, 'ahoa, 'axoa], *augua* ['awuqwa, 'awhwa, 'awxwæ, 'awg^hwa].

4. *Información fónica*. Completa a información da nota anterior, pois permite a localización espacial das distintas variantes fónicas apuntadas nela. No mapa o signo † avisa da existencia desta nota.

A presenza desta epígrafe permite retirar do mapa variantes fónicas pouco relevantes no tratamento cartográfico dos materiais léxicos sen que se perda información lingüística fundamental desde outros puntos de vista. Para coñecer que secuencia fónica representa en realidade unha forma dada na lenda, e o seu signo no mapa, cómpre unha revisión dos datos proporcionados nestes dous últimos apartados.

Cando é posible, remítese ao mapa correspondente do tomo de fonética, consignando neste apartado só as diverxencias existentes entre esta información puntual e a alí cartografada, ou dando conta de novos datos que agregar a aqueles; p. ex., mapa 37 *Regato, regueiro*:

3. Para as distintas formas fonéticas representadas pola grafía <g> véxase *ALGa* III: 168; en C.10 *re[h]acho* e en O.22, P.2 e P.8 *re[u]ato*. En A.4 *arr['ɔ][j]o*; en C.4 *riach['we]lo*; en C.29 *rf[o] pequeno* e en L.11, L.12, L.22 e O.26 *r[ε]gato*.

5. *Significado e fraseoloxía*. Este é o primeiro dun grupo de apartados máis directamente vencellados a localidades e informantes concretos, cos que se ofrece información adicional ou se dan bases para unha correcta interpretación dos datos. Todas estas notas están marcadas no mapa co signo † a carón do punto de que se trate.

Esta nota complementa a información recollida na lenda e no mapa, pois nela dáse conta de diferenzas de significado anotadas durante a enquisa, usando comiñas dobres “ ” para marcar que se reproduce a expresión literal empregada polo informante, e sen comiñas cando hai unha reelaboración da información obtida. Exemplos tirados dos mapas 254 *Abeleira* e 68 *Terreo*, respectivamente:

4. En L.4 rexistrouse que hai diferenza de significado entre *avellano* e *abelao*, este é “altioño e delgado, para os cotelos das cestas”.
4. En L.6 rexistrouse que hai diferenza de significado entre *tarreno*, o nome común, e *tarreo*, que designa unha terra de labranza, e en O.5 entre *tarreno*, unha leira, e *tarreo*, o lugar onde se plantan os legumes, as cebolas etc.

Algunhas veces, nun punto recóllese máis dunha entrada para conceptos tan próximos no seu significado que o informante sabe que existe unha pequena diferenza pero non é quen de precisar en que consiste; p. ex., mapa 13 *Costa*:

4. En O.5 rexistrouse que hai diferenza de significado entre *costa* e *baixada*, aínda que non se especifica.

Tamén se inclúe nesta nota a fraseoloxía recollida en relación co significado e formas cartografadas e non incluída na lenda nin no mapa; p. ex., mapa 31 *Auga*:

4. En C.39 recolleuse o refrán *abril augas mil* e en O.27 *a bauga de san Xoán tolle o viño e non dá pan*.

6. *Información adicional*. O signo † advirte no mapa da existencia dunha nota referida a ese punto, que engade información adicional recollida

durante a enquisa, que se considerou interesante consignar neste lugar e que só figura no corpo do atlas por este medio. Tamén se especifican neste apartado a información rexistrada en C.30, C.35 e C.44 que se corresponde cos datos obtidos na enquisa do 2008, as diverxencias entre as dúas épocas ou os datos complementarios de C.29 e L.31, do 2009. Cando non se ofrece información ao respecto débese entender que os datos son da década de 1970. Exemplo tirado do mapa 72 *Chaira*:

5. Recolleuse ademais a seguinte información adicional: no 2008 rexistrouse en C.30 *chan*, en C.35 *llanura* e en C.44 *llano*; en L.24 *chaira da costa* refírese a unha ladeira e en L.28, O.7, O.27 e P.3 *Chaira* úsase como topónimo.

7. *Información gramatical*. É unha nota con escasa frecuencia neste volume, porque o cuestionario empregado apenas dá lugar a que se anoten aspectos relacionados coa gramática. Consígnase nela a información de que se dispón, cando non figura na propia lenda (xénero e número, sobre todo), e no mapa márcase co signo †; p. ex., mapa 67 *Terrón*:

6. En O.8 o plural de *torrón* é *torrois*.

8. *Aspectos sociolingüísticos e procesos de cambio*. Márcanse co signo † no mapa. Inclúese aquí a información sobre formas decadentes ou emerxentes, formas frecuentes e infrecuentes, formas anticuadas ou en desuso, formas propias da lingua da xente maior ou da xente nova etc., que anuncian procesos de cambio; inclúense tamén outras indicacións que apuntan a grupos sociais determinados, como a asociación dunha solución co mundo rural. Exemplos tirados dos mapas 82a *Pedra plana, laxe* e 238 *Maceira*, respectivamente:

6. En C.47 *pedra lancheira* é de uso infrecuente e en L.16 *lastra*. En C.37 *la[s]a* é propia da xente nova.
5. En L.18 *pumar* é a forma de uso normal. En P.6 e P.13 a forma máis frecuente é *mazanceira*, en P.23 *maceira* e en P.24 *ma[s]eira*. En C.11 *maceira* é propia da xente maior.

6. Transcrición fonética

Para a transcrición fonética adoptouse o Alfabeto Fonético Internacional, adaptándoo en moi contadas ocasións ás necesidades específicas do presente volume.

Os signos utilizados son os seguintes:

Vogais:

[i]	Anterior alta
[e]	Anterior media alta
[ɛ]	Anterior media baixa
[a]	Central baixa
[æ]	Central baixa palatalizada
[ɑ]	Central baixa velarizada
[ɔ]	Posterior media baixa
[o]	Posterior media alta
[u]	Posterior alta

Semivogais:

[j]	Semivogal anterior
[w]	Semivogal posterior

Consoantes:

[p]	Oclusiva bilabial xorda
[b]	Oclusiva bilabial sonora
[t]	Oclusiva dental xorda
[d]	Oclusiva dental sonora
[ʃ]	Oclusiva palatal sonora
[k]	Oclusiva velar xorda
[g]	Oclusiva velar sonora

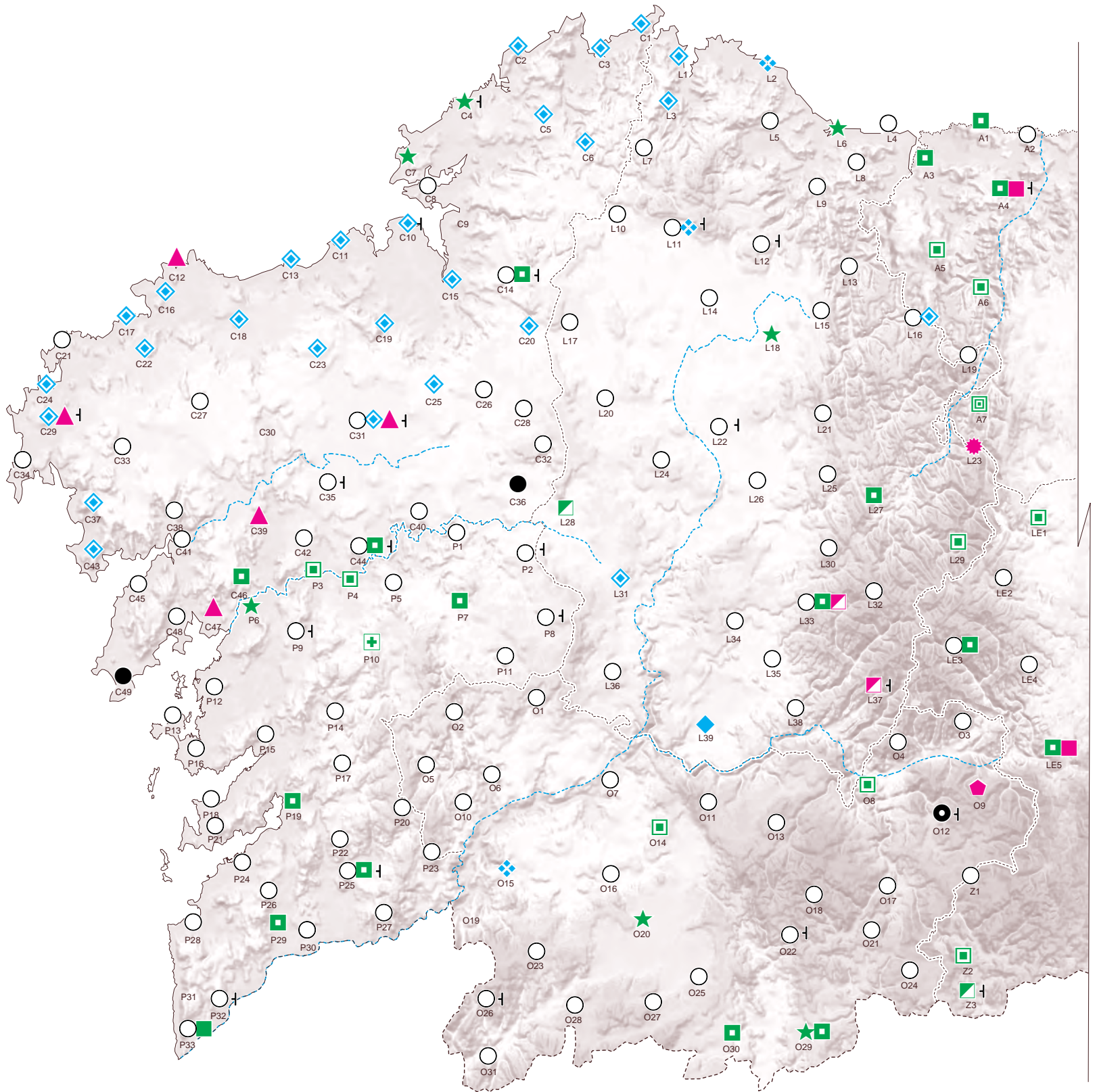
[tʃ]	Africada prepalatal xorda
[f]	Fricativa labiodental xorda
[θ]	Fricativa interdental xorda
[ɬ]	Fricativa sibilante apicoalveolar xorda
[ʒ]	Fricativa sibilante apicoalveolar sonora
[s]	Fricativa sibilante laminoalveolar xorda
[z]	Fricativa sibilante laminoalveolar sonora
[ʃ]	Fricativa sibilante laminodental xorda
[ʒ]	Fricativa sibilante laminodental sonora
[ʂ]	Fricativa sibilante predorsointerdental xorda
[ʐ]	Fricativa sibilante predorsointerdental sonora
[ɕ]	Fricativa apicopostalveolar xorda
[ʝ]	Fricativa laminopostalveolar xorda
[ʒ]	Fricativa laminopostalveolar sonora
[g ^h]	Fricativa velar sonora con lixeira aspiración
[x]	Fricativa velar xorda
[ɣ]	Fricativa uvular sonora
[ħ]	Fricativa faringal xorda
[β]	Aproximante bilabial sonora
[ð]	Aproximante dental sonora
[w]	Aproximante velar sonora
[m]	Nasal bilabial sonora
[ɱ]	Nasal labiodentalizada sonora
[n]	Nasal alveolar sonora
[ɲ]	Nasal dentalizada sonora
[ɳ]	Nasal palatal sonora
[ŋ]	Nasal velar sonora
[l]	Lateral alveolar sonora
[ɭ]	Lateral velarizada sonora
[ʎ]	Lateral palatal sonora
[r]	Vibrante simple alveolar sonora
[r̄]	Vibrante múltiple alveolar sonora
[ɹ]	Aproximante alveolar sonora

Signos diacríticos:

~	Realización nasalizada
◌̣	Realización sonorizada
◌̤	Realización enxordecida
◌̥	Articulación máis alta
◌̦	Articulación máis baixa
◌́	Sílaba tónica
◌̇	Realización alongada

ATLAS LINGÜÍSTICO GALEGO

MAPA 37

ATLAS LINGÜÍSTICO GALEGO

MAPA 37 Regato, regueiro

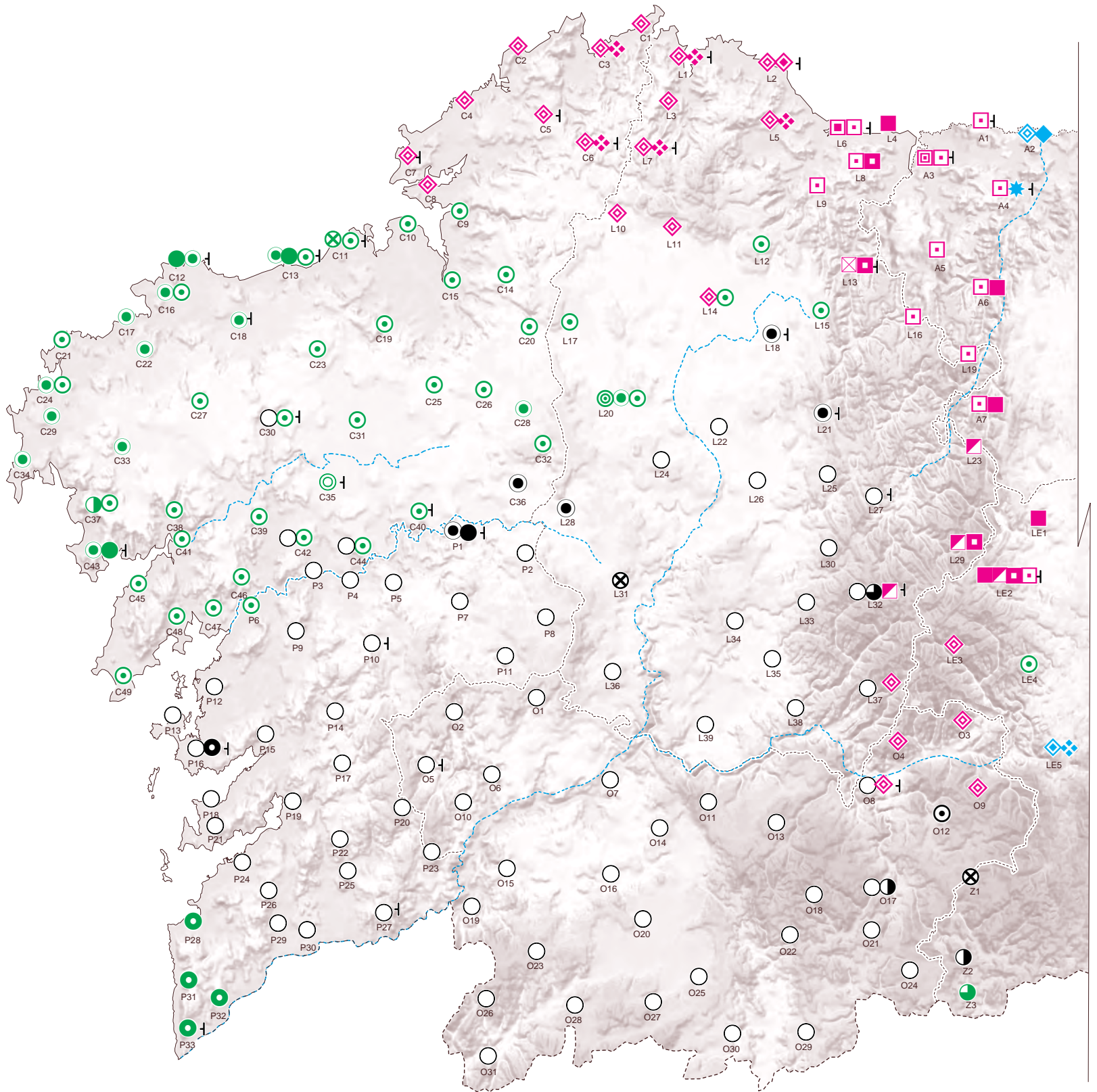
○ regato	■ regueiro	◇ regacho	▲ río pequeno
● rigato	▣ rigueiro	◆ regacholo	◻ arroio
● regata	■ regueira	✦ rego	■ arro[ʃ]o
	▤ rigueira		◆ cavorco
	▣ regueiriño		✦ groba
	▣ rigueirín		
	★ riachuelo		

NOTAS

1. *Cuest.* 715 "regato, regueiro".
2. As transcricións fonéticas que corresponden ás formas da lenda son as seguintes: *regato* [re'ʉato, re'ʉato, re'hato, re'xato], *rigato* [ri'ʉato, ri'g'ato], *regata* [re'hata, re'xata], *regueiro* [re'ʉejro, re'hejro, re'xejro], *rigueiro* [ri'ʉejro, ri'hejro], *regueira* [re'hejra], *rigueira* [ri'ʉejra], *regueiriño* [re'hejriño], *rigueirín* [ri'ʉejriñ], *riachuelo* [ria't]welo, ria't]welo], *regacho* [re'ʉat]o, re'hat]o, re'xat]o], *regacholo* [re'ʉat]olo, re'hat]olo], *rego* [reʉo, 'reho], *río pequeno* ['rio pe'keno, 'riʉ pe'keno], *arroio* [a'rojo], *arro[ʃ]o* [a'roʃo, a'rɔʃo], *cavorco* [kaβorko], *gropa* ['groβas].
3. Para as distintas formas fonéticas representadas pola grafía <g> véxase *ALGa* III: 168; en C.10 *re[h]acho* e en O.22, P.2 e P.8 *re[ʉ]ato*. En A.4 *arr[ɔ][ʃ]o*; en C.4 *riach[we]lo*; en C.29 *ri[ɔ] pequeno* e en L.11, L.12, L.22 e O.26 *r[ɛ]gato*.
4. Recolleuse ademais a seguinte información adicional: en C.35 *regato* é información do 2008 e en C.44 éo *regueiro*; en L.37 o *arroio* leva auga todo o ano; en O.12 o *rigato* é pequeno; en O.26, P.25 e P.32 o *regato* é máis grande; en P.9, no concello de Portas, no 2008 recolleuse que *arroio* designa o desnivel entre dúas veigas e en Z.3 a *rigueira* é pequena.
5. En C.14 e C.31 a forma máis frecuente é *regato* e en C.44 *regueiro*. En C.14 *regueiro* é infrecuente e en O.26 *regato*.

ATLAS LINGÜÍSTICO GALEGO

MAPA 155

ATLAS LINGÜÍSTICO GALEGO

MAPA 155

Fento, feito

(*Pteridium aquilinum* (L.) Kuhn)

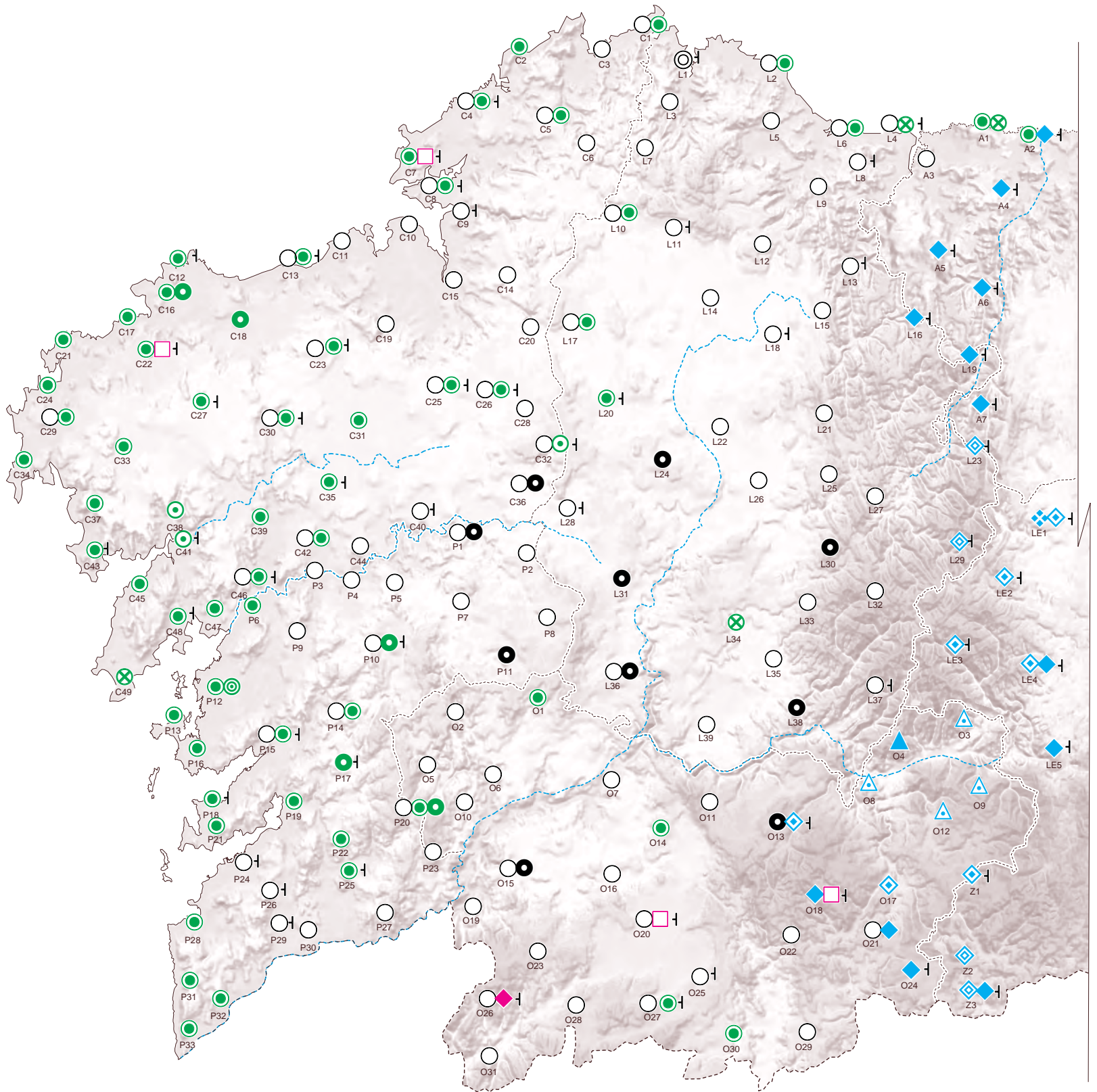
○ fento	⊙ feito	◊ foletto	◊ felgo
● cento	⊗ feito real	◊ foleito	◊ felgo bravo
⊙ fiento	⊙ feito do monte	◆ fuleto	◆ felga
● ciento	● feito	◆ fuleito	◻ folgueira
◐ faínto	◐ afeto	★ felecho	◻ folgueira mansa
◑ feínto	◑ feita		■ fulgueira
⊙ fuento	● feita real		⊗ fulgueira do raposo
⊗ fenta	◐ feita brava		◻ folgueiro
	⊙ feitas		◻ fulgueiro
			◻ folgueirón

NOTAS

1. Cuest. 1155 "fento, feito".
2. As transcricións fonéticas que corresponden ás formas da lenda son as seguintes: *fento* [ˈfɛ̃nto, ˈfɛ̃nto, ˈfɛ̃nto], *cento* [ˈθɛ̃nto], *fiento* [ˈfjɛ̃nto, ˈfjɛ̃nto], *ciento* [ˈθjɛ̃nto], *faínto* [faˈĩnto], *feínto* [feˈĩnto], *fuento* [ˈfwɛ̃nto], *fenta* [ˈfɛ̃nta], *feito* [ˈfĩjto], *feito real* [ˈfĩjto reˈal], *feito do monte* [ˈfĩjto ðo ˈmõ̃nte], *feito* [ˈfẽjto], *afeto* [aˈfeto], *feita* [ˈfĩejta], *feita real* [ˈfĩejta reˈal], *feita brava* [ˈfĩejta ˈβraβa], *feites* [ˈfĩejtes], *foletto* [foˈleto], *foleito* [foˈleito], *fuleto* [fuˈleto], *fuleito* [fuˈleito], *felecho* [feˈleʃo], *felgo* [ˈfelgo, ˈfelho, ˈfelxo], *felgo bravo* [ˈfelgo ˈβraβo], *felga* [ˈfelga, ˈfelha], *folgueira* [folˈuɛjra, folˈuɛjra], *folgueira mansa* [folˈuɛjra ˈmã̃nsa], *fulgueira* [fulˈuɛjra], *fulgueira do raposo* [fulˈuɛjra ðo raˈpoʃo], *folgueiro* [folˈuɛjro], *fulgueiro* [fulˈuɛjro], *folgueirón* [folˈuɛjɾõ̃].
3. Para as distintas formas fonéticas representadas pola grafía <g> véxase ALGa III: 169; en C.7 *fel[x]o*. En A.1 *folgul[ɛj]ra*; en A.3 *folgueir[ɔ]n*; en C.11 *feito re[ˈa]l*; en C.12, C.13, C.18 e C.43 *feita re[ˈa]l*; en C.40 *fi[ɛj]to*; en L.13 *fulgu[ɛj]ra do raposo*; en L.18 *fi[ɛ]nto*; en L.27 *fi[ɛ]nto* e en P.27 *fi[ɛ]nto*.
4. En C.13 rexistrouse que hai diferenza de significado entre *feita* e *feita real*, "máis fina, para o *san[g]uán*". En L.2 tamén se aprecia diferenza semántica entre *felgo* e *felgo bravo*. En L.1 anotouse a expresión *ir á felga*.
5. Recolleuse ademais a seguinte información adicional: en C.5 a *felga* é un montón de *felgos* secos, que se empregan para estrar; en C.6 utilízase indistintamente *felgo* e *felga*, pero *felga* tamén pode indicar o colectivo; en C.30 anotouse no 2008 que o *feito* se empregaba algún tempo para chamuscar os porcos; en C.35 *feito do monte* rexistrouse no 2008; en L.6 a *folgueira mansa* é a dos montes; en L.7 *felga* é o colectivo; en L.18 o *fiento* é un feito moi fino; en L.21 anotáronse *fiento de prado* e *fiantela*, aínda que non sabemos con seguridade se se refiren ao *Pteridium aquilinum* (L.) Kuhn; en L.32 anotouse *fulgueiro* contra o Cebreiro; en L.2 non distinguen entre *folgueira* e *folgueiro*; en O.5 o *fento* tamén sae nos valados; en P.10 o *fento* e en P.33 o *feito* son os do monte. En C.12, C.13 e C.43 recolleuse *feita real*, aínda que a atribución non é segura.
6. En O.8 a forma máis frecuente é *felgo*. En A.4 *felecho* é infrecuente, en L.1 *felga* e en P.1 *ciento*. En P.16 *cento* é unha forma antiga.

ATLAS LINGÜÍSTICO GALEGO

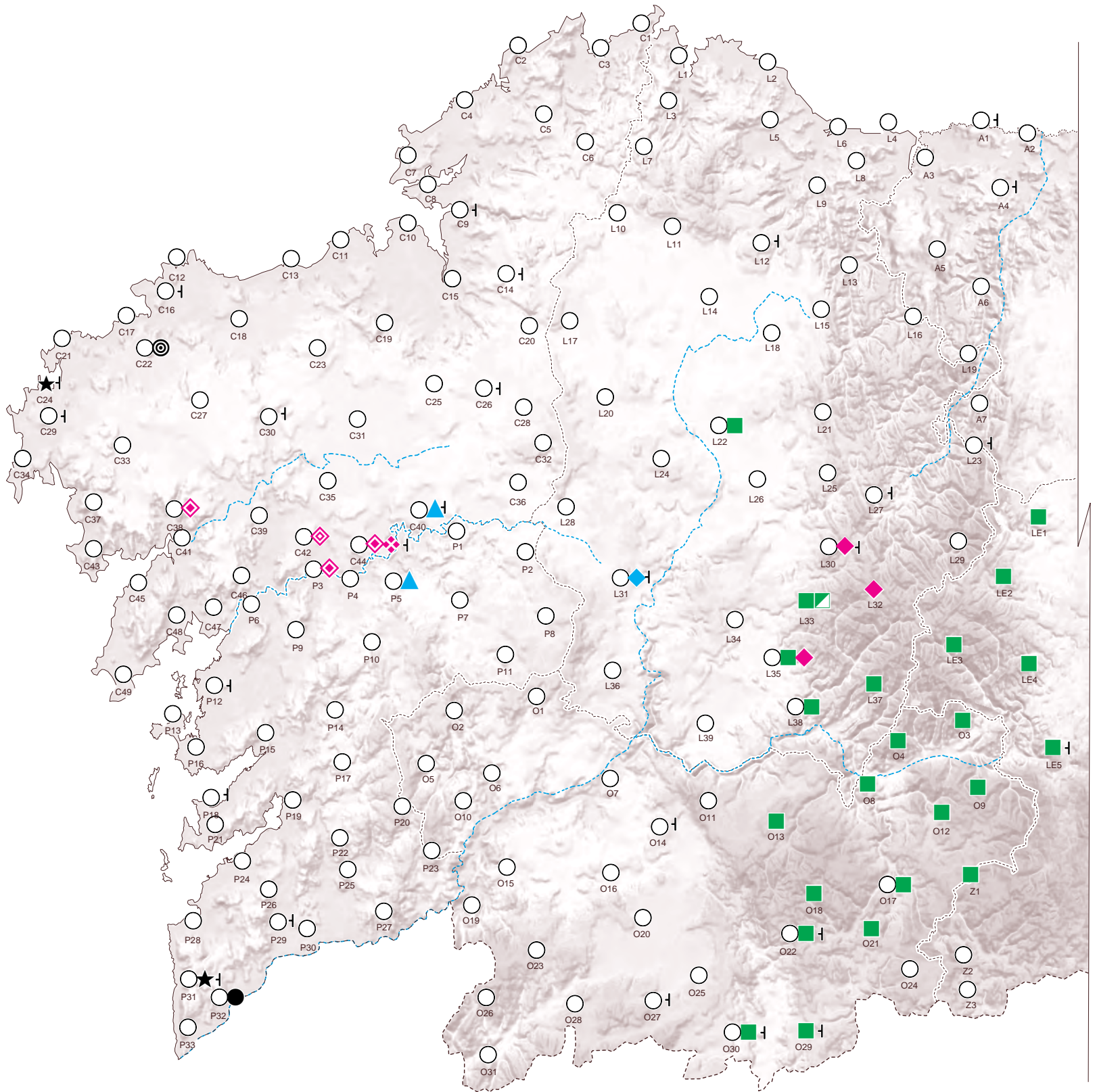
MAPA 232

ATLAS LINGÜÍSTICO GALEGO

MAPA 246

0 10 20
km

ATLAS LINGÜÍSTICO GALEGO

MAPA 246
Noz

○ noz	■ concho	▲ croucho	◆ corolo
● noza	◻ cuncho	◆ coucho	◊ carolo
◎ noga			◊ carola
★ nuez			✦ carrola

NOTAS

1. *Cuest.* 143 "noz".
2. As transcricións fonéticas que corresponden ás formas da lenda son as seguintes: *noz* [ˈnɔθ, ˈnɔθ, ˈnɔθ, ˈnɔs, ˈnɔs, ˈnɔs, ˈnɔθe], *noza* [ˈnɔθa], *noga* [ˈnɔha, ˈnɔxa], *nuez* [ˈnweθ, ˈnweθ, ˈnweθ], *concho* [ˈkɔntʃo, ˈkɔntʃo], *cuncho* [ˈkuntʃo], *coucho* [ˈkɔwtʃo], *croucho* [ˈkrowtʃo], *corolo* [koˈrolo], *carolo* [kaˈrolo], *carola* [kaˈrola], *carrola* [kaˈrola].
3. Para as distintas formas fonéticas representadas pola grafía <g> véxase *ALGa* III: 168. Para as representadas por <z> véxase *ALGa* III: 173; en C.14, C.26, C.30 e P.18 *no*[θ] e en P.29 *no*[s]. En A.1, A.4, L.30, O.14, O.27 e P.31 *n*[ʔ]z; en L.12, L.23, L.27 e L.31 *n*[o]z e en Le.5 e O.30 *c*[ɔ]ncho.
4. En O.22 rexistrouse que hai diferenza de significado entre *concho* e *noz*, aínda que non se especifica.
5. Recolleuse ademais a seguinte información adicional: en C.29 non hai; en C.44 rexistrouse *carrola* no 1975 e *noz* e *carolo* no 2008 e en O.29 chámanlle *noz* á da gorxa.
6. En C.16 o plural de *no*[s] é *noces*, en C.24 o de *nue*[s] é *nueses* e en P.12 o de *no*[s] é *noses* ou *anoses*.
7. En C.9, C.14 e C.26 a pronunciación máis frecuente é [ˈnɔs] e non [ˈnɔθ] e en C.40 a forma máis frecuente é *croucho*. En C.29, C.40 e O.30 *noz* é infrecuente.

ISBN 978-84-16533-12-1

Fundación Barrié

